

«Beligerantes morales»: la Barcelona franquista i la guerra contra els bolxevics l'estiu de 1941

per Francesc Vilanova

RESUM:

Analitzar com es van llegir uns esdeveniments polítics determinats en el marc d'una dictadura feixista, violenta i progermànica i filoitaliana com va ser la del primer franquisme, significa anar més enllà de recollir un seguit d'opinions dirigides i discursos predeterminats. Aquest treball pretén posar de manifest com, més enllà de la censura i les pressions del poder, es va produir una clara identificació entre un grup d'analistes-intel·lectuals emergents en els mitjans barcelonins i el discurs del poder franquista; com es va intentar construir, a la Barcelona dels primers anys quaranta, una «nova intel·lectualitat» que havia de legitimar la dictadura i col·laborar a construir una nova visió del Nou Estat i la incardinació de la Nova Espanya en el nou ordre europeu que, a sang i foc, estaven construint els nazis. I no hi ha un millor exemple per a explicar-ho que la recepció de l'ofensiva alemanya sobre la Unió Soviètica de l'estiu de 1941.

PARAULES CLAU:

Ideologia franquista, nou ordre europeu, legitimació política, intel·lectuals, primera postguerra

ABSTRACT:

To analyse how certain political events were read in the context of a violent, pro-Nazi, philo-Mussolinian, Fascist dictatorship, such as Francoism was in its early period, one needs to move beyond the mere collection of voiced opinions and discourse. This article tries to show how, quite apart from the existence of a censorship and of political pressures, a clear identification arose between an emerging group of intellectuals in the Barcelona media and the discourse of the Francoist authorities and how efforts were made to create, in the Barcelona of the early forties, a «new intelligentsia» with a mission to legitimize the Dictatorship through the construction of the idea of a «New State» and of its place within the Nazis's «New European Order». There can be no better way of showing this than to examine how the news of the German offensive against the Soviet Union in the summer of 1941 were received in Barcelona.

KEY WORDS:

Francoist ideology, European new order, political legitimacy, intellectuals, early Francoism.

No feia encara un mes que l'Alemanya nazi havia llançat la gran ofensiva contra la Unió Soviètica, el 17 de juliol de 1941, que, finalment, el Caudillo Francisco Franco va decidir que era el moment de dir quatre coses en públic d'un fet tan transcendental. L'ocasió era magnífica: el cinquè aniversari de

l'«Alzamiento Nacional» i la commemoració corresponent en el marc del Consejo Nacional de Falange. Davant un auditori absolutament fidel i domesticat, el Caudillo es va pronunciar sobre la guerra que havia esclatat a l'est d'Europa. Després d'unes quantes referències insultants a les «democràcies plutòcrates» i una repassada triomfal dels dos primers anys de la guerra a Europa —prolongació de la batalla que s'havia produït a Espanya: «*En nuestros campos se dieron y ganaron las primeras batallas*»—, Franco va remarcar la importància d'«*estos momentos en que las armas alemanas dirigen la batalla que Europa y el Cristianismo desde hace tantos años anhelaban, y es que la sangre de nuestra juventud va a unirse a la de nuestros camaradas del Eje, como expresión viva de solidaridad*».¹ El Caudillo acabava d'assenyalar la manera com s'havia de llegir correctament la guerra contra els bolxevics.² En un nivell inferior de la «*jerarquía nacional*», una bona colla d'analistes, assagistes i comentaristes de l'actualitat acabarien d'elaborar i esmolar el discurs i l'expandirien i el difondrien a tots els nivells i aprofitant totes les plataformes. Entre aquests elements, òbviament, hi havia els integrants més importants de la Barcelona franquista.

Assagistes i analistes per interpretar una guerra

Enmig de la destrucció que els franquistes victoriosos van dur a terme l'any 1939, una vegada vençuda, empresonada i exiliada la Catalunya republicana, molt aviat, per no dir immediatament,³ es va començar a organitzar i a funcionar un espai social, polític, cultural, econòmic i comunicatiu, que constituïria la Barcelona franquista per excel·lència. Aquest àmbit acollia tota mena de vencedors de la guerra, des dels administradors civils i militars de la victòria i els seus auxiliars fins als fugitius de 1936, incorporats o incrustats en les fileres falangistes, carlines, catòliques, etc., de la Falange Unificada, o en les comissions econòmiques i empresarials de recuperació, passant per aquells elements —periodistes, escriptors, assagistes, poetes i pretendents a «intel·lectuals de la situació», entre

1. P. PRESTON, *Franco «Caudillo de España»*, Barcelona, Grijalbo, 1994, 548-549.

2. Evidentment, quan la guerra va fer el tomb definitiu, després de l'estiu de 1943, el discurs va anar canviant. Va ser el moment d'introduir la «teoria de les dues guerres», segons la qual una cosa era l'enfrontament entre Alemanya i Itàlia amb la Gran Bretanya i els Estats Units, i una altra de molt diferent allò que succeïa a l'Est. El maig de 1944, el Caudillo ho deia amb totes les lletres: «Para nosotros son problemas distintos el de la lucha contra los bolcheviques y el de la pugna en Occidente de las naciones civilizadas. Y es que el comunismo no constituye una manera de ser que permanezca dentro de sus fronteras, sino una actividad revolucionaria que apuesta y trabaja contra la paz y el orden de los otros pueblos» (*Franco ha dicho*, Madrid, Ediciones Voz, 19484, 246).

3. Només cal recordar que, si el 26 de gener de 1939 Barcelona va ser ocupada per les tropes franquistes, l'endemà apareixia *La Vanguardia* del comte de Godó amb un titular definitori: «Decíamos ayer...». I la numeració també era una declaració de principis d'aquesta immediatesa: el número 22.575 del 27 de gener de 1939 remetia a l'exemplar 22.574 del 19 de juliol de 1936.

d'altres— que, a partir de la tardor de 1939, haurien d'explicar als lectors barcelonins —i, per extensió, als catalans que tinguessin la paciència de llegir la premsa de l'època— l'evolució de la nova guerra europea, les trames ideològiques i polítiques d'aquesta guerra i el paper que la Nova Espanya del Caudillo hi hauria de tenir. Aquests elements «intel·lectuals» eren els responsables, sempre dins l'ortodòxia franquista més estricta, d'oferir unes pautes interpretatives llegibles a uns sectors de població heterogenis, desorientats després de tres anys de guerra i revolució i molts més de contaminació catalanista, als quals calia explicar «¿*Qué es lo nuevo?*», segons el títol clàssic d'un dels grans ideòlegs del moment, José Pemartín.

La construcció del sistema cultural i informatiu que havia de substituir el republicà-catalanista, es va fer amb noves aportacions i la recuperació de plataformes i nuclis ja existents abans de 1936. Així, al costat de *La Vanguardia* —ara rebatejada com *La Vanguardia Española*— o *El Correo Catalán*, els falangistes locals comandats per Luis G. Santamarina es van fer amos de la confiscada *Solidaridad Obrera* i la van convertir en feixista i *Nacional*.⁴ Però, una mica més enllà, van aparèixer grups nous i ambiciosos, amb la gent de la revista *Destino. Política de Unidad* al capdavant.⁵ I amb les plataformes periodístiques i culturals van venir o van tornar els analistes, els homes que tindrien la feina cabdal d'explicar a la població catalana un munt de coses que demanaven aclariments urgents: què havia passat en els anys anteriors a la Guerra Civil? Per què s'havia arribat a aquella dramàtica situació l'any 1939?⁶ Què calia fer amb les restes del catalanisme?⁷ Com s'havia d'entendre la nova guerra que esclatava a

4. Una panoràmica general a J. FABRE, *Periodistes uniformats. Diaris barcelonins dels anys 40. La represa i la repressió*, Barcelona, Diputació-Col·legi de Periodistes de Catalunya, s.a. [1996].

5. Per a la revista, la seva gent i els seus lectors, vegeu P. CABELLOS i E. PÉREZ VALLVERDÚ, «*Destino. Política de Unidad (1937-1946)*. Tres aspectes de l'inici d'una transformació obligada», *Els Marges*, 37 (1987), 19-36; i C. GELI i J. M. HUERTAS, *Les tres vides de Destino*, Barcelona, Diputació-Col·legi de Periodistes de Catalunya, s.a. [1996].

6. F. VALLS TABERNER, «La falsa ruta», *La Vanguardia Española*, 15 de febrer de 1939; i, en general, del mateix autor: *Reafirmación espiritual de España*, Barcelona, 1940; i la recepció entusiasta de S. NADAL, «Unidad espiritual de España» (*Destino*, 137, 2 de març de 1940), on escriu: «*El espíritu subversivo encontró en Cataluña, como, por lo demás, en Vascongadas, inesperados aliados, gracias a los "nacionalismos" catalán y vasco. La burguesía catalana, hasta sus pináculos más cultos, hubo de hacerle, por su adhesión al catalanismo, el juego a la revolución destructora. Y así, uno de los elementos más conservadores, más fuertes y más coherentes de España, vino a contribuir en gran escala, inconscientemente, a abrir la fosa a todos los valores tradicionales, y en último término, a abrir también las puertas a la revolución social. Entonces, en el momento decisivo, fueron las fuerzas más característicamente "espanyoles" [sic] quienes evitaron que la catástrofe fuera irremediable*». Una panoràmica més general sobre aquest assumpte a: F. VILANOVA, «1939: la "falsa ruta" de los regionalistas catalanes», *Espacio, Tiempo y Forma*, serie V, 9 (1996), 189-205.

7. F. PALAU, «El catalanismo no puede quedar insepulto», *Solidaridad Nacional*, 20 de abril de 1939.

Europa, i quina era la posició correcta dels espanyols, segons la doctrina i les indicacions de la «máxima jerarquía»? La primera resposta —després en vindrien d'altres, diferents o no, en funció de l'evolució del conflicte en tots els seus paràmetres polítics i militars— a aquesta darrera pregunta la va donar un dels analistes més importants de Barcelona: «Hoy, entre nosotros se comprende y, desde luego, se practica con mucha mayor intensidad que en la anterior guerra europea, la neutralidad decretada por el poder público. Estas dos neutralidades —la oficial y la efectiva del público—, añadidas al interés por los temas internacionales despertado por nuestra guerra, favorecen, a mi juicio, la labor del propagandista, del periodista o del político que se ocupa de estos temas para el público, siempre que en ello le guíe un criterio rectamente atendido a la defensa de los intereses nacionales por encima de todo».⁸

Aquesta Barcelona franquista —periodística, «intel·lectual», productora i difusora de nous discursos i d'altres de vells i reciclats— era un tot, però heterogeni. Partint d'una consciència comuna —eren els vencedors «catalanoespanyols» de la guerra— i d'una identificació general i entusiasta amb el projecte feixista hispànic, oferien alguns matisos interns inevitables, a causa dels orígens i trajectòries diversos. No era exactament el mateix *La Vanguardia Española* de Luis de Galinsoga, que el carlisme de capellà trabucaire «nostrat» d'*El Correo Catalán*. I no era tampoc el mateix el nucli falangista de Gutiérrez Santamarina, que intentava convertir *Solidaridad Nacional* en la referència inexcusable de la «nova» cultura oficial, que els seus camarades —perquè ho havien estat el 1937 i ho continuaven essent el 1939— de *Destino*, «una revista de vencedors» que, si bé a Barcelona es va deslligar orgànicament i empresarialment de Falange, «continuaven essent falangistes, no tant com a militants d'aquest grup polític sinó perquè comparteixen una ideologia d'arrels falangistes».⁹

8. S. NADAL, «Nosotros y la guerra», *Destino*, 141, 30 de març de 1940. Més endavant, marca la pauta de l'estricta neutralitat espanyola: «La aspiración máxima de cada español —no hablo de la conducta del Estado, de la cual cuida ya el gobierno debidamente— ha de ser que España, país de la máxima importancia entre los neutrales, pueda decir una palabra en el momento de organizarse la nueva Europa que ha de salir de la conflagración. Nos interesa vitalmente que el continente sea según conviene a nuestros intereses, y a esto solo podemos aspirar —digo: aspirar, que lograrlo puede no estar en nuestras manos— si seguimos guardando el corazón libre de filias y fobias desinteresadas».

9. P. CABELLOS i E. PÉREZ VALVERDÚ, (1939-1946). *Entre la repressió i l'altruisme*, tesi de llicenciatura, inèdita, Bellaterra, UAB, s.d., 148. Les autores completen la descripció, afegint-hi alguns noms rellevants: «Però és feta a Barcelona, per i per a catalans, la qual cosa implica una situació "compromesa" davant el règim i la seva pròpia societat. Aquest doble compromís, necessàriament contradictori des d'una perspectiva històrica, dóna idea de l'abast limitat de la seva victòria: com a franquistes, dretans o falangistes, han guanyat; com a catalans, tots han perdut, més o menys, clar. Aquesta "sensació", però, admet molts diferents graus: des d'Ignasi Agustí, plenament integrat dins del règim, a Teixidor, Dolç o Ribé, que col·laboren a construir una simbologia feixista de l'Espanya imperial, però, alhora, mantenen contactes amb la cultura catalana clandestina i alguns, fins i tot, escriuen en català a partir, naturalment, d'un cert moment».

L'existència d'aquestes diverses plataformes comunicatives oferia un miratge de falses pluralitats en el marc d'una dictadura pètria. Evidentment, no hi havia discursos políticament diferents, expressats sense coacció. Hi havia una diversitat d'elements que havien de donar resposta a les diferents posicions —matisades i relatives, evidentment— d'aquells grups que havien convergit, des d'abans de la guerra o durant aquesta, cap a «*uns projectes contrarevolucionaris, amb un grau variable d'elaboració i de coincidència notable, tots sota la creixent influència dels feixismes europeus, especialment de l'italià, que tenien com a objectiu essencial la destrucció de la República i la creació d'un Nou Estat antiliberal i antimarxista, d'un nou ordre contrarevolucionari*».¹⁰ Si, en l'àmbit de l'ocupació del poder polític —al nivell que fos: central, provincial, local...—, hom ha pogut escriure que la dictadura va comptar amb «*un espectro relativamente amplio de colaboradores civiles, cuyo origen ideológico y político era diverso, pero todos ellos tenían en común su contundente oposición a la orientación política seguida por los gobiernos de la II República y, consiguientemente, la intención de recuperar el poder para ejercerlo de acuerdo con los planteamientos e intereses de los sectores conservadores de la sociedad*»;¹¹ hom pot traslladar la tesi de fons a la Barcelona franquista d'assagistes, periodistes i analistes que estaven a punt per explicar què significava la nova guerra europea (a banda de fer pedagogia de moltes altres coses, igualment essencials).

El paisatge periodisticointel·lectual del moment permet pensar que la hipòtesi plantejada per Pere Ysàs, al voltant de «*la diversidad de orígenes y de trayectorias y la coincidencia de análisis y conclusiones*» de la gent que opinava des dels diversos diaris i revistes barcelonins de l'època,¹² és força ajustada: hi havia exregionalistes, amb antics i importants recorreguts i experiències professionals a *La Veu de Catalunya* o *L'Instant* i la revista *Després* (Manuel Brunet, Ignacio Agustí, Carlos Sentís, Ramón Garriga, etc.), fugits de Barcelona l'estiu de 1936 o més tard, quan es van convertir en objectius de la violència revolucionària, precisament per la seva pertinença (i identificació) amb les plataformes culturals i periodístiques cambonianes, acusades d'antirepublicanes i, evidentment, antiesquerranistes. De l'àmbit democristià venia Jaime Ruiz Manent, un publicista catòlic traumatitzat per l'explosió revolucionària i la guerra,¹³ que havia col·laborat habitualment a

10. C. MOLINERO, P. YSÀS, *El règim franquista. Feixisme, modernització i consens*, Vic, Eumo, 1992, 12.

11. G. SÁNCHEZ RECIO, *Los cuadros políticos intermedios del régimen franquista, 1936-1959. Diversidad de origen e identidad de intereses*, Alacant, Instituto de Cultura Juan Gil Albert, 1996, 27.

12. P. YSÀS, «Prólogo», a F. VILANOVA, *El franquismo en guerra. De la destrucción de Checoslovaquia a la batalla de Stalingrado*, Barcelona, Ed. Península, 2005, 15.

13. Una bona mostra de l'impacte de la revolució i la guerra en Ruiz Manent es pot llegir en la seva correspondència amb Luigi Sturzo, fundador de la democràcia cristiana italiana i exiliat, en aquells anys, a Londres. VEGEU L. STURZO, *Scritti inediti*, vol. 2: 1924-1940, a cura de Franco Rizzi, Roma, Edizioni Cinque Lune, 1975.

El Matí, el diari proper a Unió Democràtica de Catalunya. Ara, reapareixia a les pàgines de *Destino* —i, més escadusserament, *Solidaridad Nacional*— com a comentarista setmanal especialitzat en els territoris de l'Est (i altres escenaris més exòtics per al lector) que serien incorporats a la Nova Europa nazi, o despenjant-se amb intervencions radicalment antisemites.¹⁴

Però si aquesta gent —i d'altres, de presència més escadussera— tenia un passat regionalista, més o menys vinculat al món cambonià i de la Lliga, fins i tot al catolicocatalanista d'UDC, la qual cosa garantia que fossin força mal vistos pels falangistes locals i altres franquistes de l'aparell de l'Estat a la ciutat i a la província, altres peces de l'entramat publicista de Barcelona presentaven un pedigrí més proper —i menys sospitos— a allò que volien que fos dit i transmés des dels nuclis de poder. Podia ser el cas del carlinofalangista Feliciano Baratech, un típic exemplar de la *Unificación* d'abril de 1937, instal·lat a *Solidaridad Nacional*, i el seu company de redacció Fernando P. de Cambra; o el primer Santiago Nadal, que provenia «d'un grup monàrquic i espanyolista, *Peña Blanca*»,¹⁵ profundament anticatalanista i antirepublicà, que va decantar les seves anàlisis de la Segona Guerra Mundial pel camí de l'anticomunisme més visceral, l'antiliberalisme i el nacionalisme de tall maurrasià clàssic, el menyspreu més absolut per «l'estranya aliança» entre l'URSS, la Gran Bretanya i els Estats Units, i una notable admiració pels «cirurgians de ferro», s'anomenessin Bismarck, Manerheim, Mussolini, Hitler o Franco.¹⁶ Nadal va assolir una audiència notable, en la mesura que era el comentarista de política internacional per excel·lència de *Destino* i, a la vegada, portava la secció internacional de *La Vanguardia Española*, a vegades a pesar del director «suprem», Luis de Galinsoga.

Galinsoga era una altra peça central d'aquesta Barcelona franquista, però amb unes obligacions una mica diferents a les dels personatges citats anteriorment. Galinsoga era a Barcelona per vigilar la ciutadania en general, avaluar els nivells de patriotisme i adhesió generals i avisar en conjuntures complicades, com podia ser la batalla d'Stalingrad, la caiguda de Mussolini o els judicis de Nuremberg. Des de *La Vanguardia Española*, observava i intervenia en moments precisos i selectes. No va aixecar ni un dit quan el seu redactor Santiago Nadal va anar a la presó, arran de l'escàndol de l'article «Verona y Argel» que aquest havia publicat a *Destino* el març de 1944, i sempre es va mantenir per damunt de tothom, respirant desconfiança i convençut que la societat catalana, per molta voluntat que hi posés el Caudillo, no tenia remei.

14. Per exemple, «Ofensiva de Israel», *Destino*, 211, 2 de juliol de 1941.

15. A. MANENT, *El Molí de l'Ombra. Dietari polític i retrats, 1946-1975*, Barcelona, Eds. 62, 1986, 128.

16. N'he parlat molt, i amb certa contundència, a *La Barcelona franquista i l'Europa totalitària (1939-1946). Lectures polítiques de la segona guerra mundial*, Barcelona, Ed. Empúries, 2005. Una visió radicalment diferent de la trajectòria de Santiago Nadal en aquests anys, a C. NADAL, «Periodismo aliadófilo bajo el régimen de Franco», *La Vanguardia*, 24 de juliol de 2005.

Juntament amb l'hongarès Andres Revesz —col·laborador de *Destino*, però amb base principal a *Blanco y Negro* y *ABC*, alguna incursió a *Solidaridad Nacional*, feines que compaginava amb les traduccions i la redacció de novel·les roses—, Galinsoga no va acabar de ser incorporat en el paisatge intel·lectual dels grups socials que encara tenien paciència i voluntat de llegir, almenys la informació d'allò que passava fora d'Espanya.¹⁷ A mesura que passava el temps, es van acabar imposant les fórmules «indígenes» híbrides, com *Destino*, perquè a banda d'estar ben fet, tenia la voluntat de guanyar-se un públic lector que, possiblement, enyorava algunes de les publicacions d'abans de la guerra. Ara bé, aquesta «voluntat d'incidir» en uns lectors ja formats prèviament, va obligar la gent de *Destino* a modificar —possiblement, *malgré lui*— «a la llarga, les seves actituds».¹⁸

Eren, doncs, tots plegats un conjunt d'elements heterogenis, enfrontats en ocasions entre ells,¹⁹ diferents en orígens i formacions, però unànimment convençuts que el present i el futur era seu, dels vencedors de la guerra, sota les ordres i les orientacions del Caudillo i d'aquells que designés per a dur a terme les seves instruccions.

Hi havia un altre element que els unia, que els feia sentir-se sota un mateix paraigua, a pesar dels orígens diferents i les sensibilitats diverses que poguessin mostrar en la descripció —era més difícil mostrar aquesta diversitat en la conclusió— dels fets que s'estaven succeint: cap d'ells —monàrquics de nissagues diverses, falangistes, catòlics, falangistes catòlics, carlins, carlinofalangistes, franquistes purs i durs, etc.— no va ser aliadòfil, ni l'any 1940, ni l'any 1944. Ser favorable o simpatitzant dels aliats implicava unes condicions prèvies que cap dels analistes de la Barcelona franquista complia: calia ser, o sentir-se, demòcrata; es podia ser anticomunista, però era indispensable ser antifeixista. Hom podia defensar la monarquia o la república, però havia de creure en unes idees polítiques compatibles amb allò que defensaven la Gran Bretanya, la França

17. L'any 1946, Galinsoga era vist més com un inconvenient que com un home capaç d'influir amb la seva opinió: «*El estilo un tanto retorcido y pesado de D. Luis no gusta a los barceloneses*», escrivia el Cap de Propaganda de Barcelona, en un informe comentat per M. JOSEPA GALLOFRÉ, «Un nou llenguatge», *Les ruptures de l'any 1939*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Fundació Carles Pi i Sunyer, 2000, 209.

18. CABELLOS, PÉREZ VALLVERDÚ, (1939-1946). *Entre la repressió i l'altruisme...*, 149.

19. Tot i que s'escapi de la cronologia d'aquest article, és remarcable l'atac que, l'any 1945, va patir *Destino* des de les pàgines d'*Estilo*, la revista dels elements del SEU dels anys 1944-1946. En el marc d'una polèmica més general sobre l'aparició de la revista *¡Hola!* (fundada per un membre de la redacció de *Solidaridad Nacional*), algú va apuntar contra el setmanari de Josep Vergés i Ignacio Agustí: «...el órgano fraudulento y rimbombante del centrismo catalanista de Barcelona; el refugio peccatorum de todas las nostalgias rencorosillas y sinuosas de la reacción catalana; el cubil donde se incuba sobre la hierba seca de una prosa aparentemente mansa, una concepción antifalangista de la política y de la vida nacional» («De un extremo a otro extremo, pasando por el justo medio», *Estilo*, 11, 14 de març de 1945; citat a CABELLOS, PÉREZ VALLVERDÚ, (1939-1946). *Entre la repressió i l'altruisme...*, 61).

lliure del general De Gaulle o els consells nacionals i els governs exiliats de Noruega, Txecoslovàquia o Holanda, que es trobaven a Londres. Paradoxalment, Winston Churchill els va ensenyar el camí, però cegats per un anticomunisme visceral i un odi profund al liberalisme polític i al llegat de la II-lustració, el van menysprear fins l'extenuació. El *premier* britànic ho va tenir clar des d'un bon principi: a pesar de tot, a pesar del seu anticomunisme històric i visceral, públic i notori, a pesar de considerar-se un enemic de primera hora i primera filera dels comunistes, la seva obligació era proposar una aliança a la URSS davant l'agressió nazi. Per ser aliadòfil calia ser liberal i antifeixista, i per molt que et possessis una gavardina i tinguessis fama de parlar anglès, amb això no n'hi havia prou per assolir la categoria de simpatitzant dels aliats en la guerra contra el nazisme.²⁰

Les unanimitats i la coincidència de criteris eren notables i públiques a l'hora de llegir i explicar la nova guerra europea. Si, després de la caiguda de Polònia i la guerra russo-finlandesa, l'ensorrada de la III República francesa va provocar un entusiasme indescriptible i la certificació que la Nova Europa hitleriana i totalitària començava a prendre forma, modelada per la mà genial d'un arquitecte polític de primera magnitud com Adolf Hitler, la tempesta militar que va esclatar a les darreries de juny de 1941, a les planures de l'Est, va provocar una reacció brutal, gairebé luxuriosa, en tots els estaments de la dictadura, inclosos els nous «intel·lectuals de la situació» barcelonins. Llegim-ho.

1941: «En los campos de la eterna lucha»

La matinada del 22 de juny les tropes alemanyes es van llançar a la gran ofensiva contra la Unió Soviètica. Acompanyades per contingents finlandesos i romanesos, els alemanys van encapçalar la gran coalició de pobles d'Europa, «*que representan en estos momentos la permanencia irrevocable de nuestra civilización cristiana y humana*»,²¹ i que es llançava contra els bàrbars asiàtics («*Europa contra los bárbaros*», s'havia escrit al barceloní *Destino*). Evidentment, es tractava de l'operació militar més important des de la caiguda de França, el juny de 1940. Per la quantitat de recursos esmerçats, pel desafiament logístic, organitzatiu, etc., ningú no podia negar la transcendència que aquesta ofensiva tindria en el conjunt de la guerra a escala mundial.

20. No sense una certa dosi de burla, Ignacio Agustí s'havia confessat aliadòfil de gavardina i barret fort: «*Durante el día, nuestra ostentación aliadófila era quizá todavía más chocante. Vergés y yo —y en ocasiones algunos más de Destino— circulábamos por la ciudad cubiertos por un británico bombín, como los que llevan los agentes de la City. Eran entonces muchos en Barcelona los que habían rehabilitado esta prenda como muestra de su adhesión a Inglaterra —sin mengua de su amor a España, claro está— en la lucha en que estaba enfrascada*» (I. AGUSTÍ, *Ganas de hablar*, Barcelona, Planeta, 1974, 388).

21. Peu d'il·lustració de la portada de *Destino*, 206, 28 de juny de 1941.

Però l'Operació Barba-roja era això i molt més. Tenia una dimensió ideològica, política, religiosa i moral, que la feia anar molt més enllà dels simples paràmetres militars. Era la culminació de la guerra, la justificació de la guerra i la legitimació històrica de la Guerra Civil espanyola. Croada contra la barbàrie; guerra per la defensa de la civilització occidental; principi de la fi dels «nous mongols»; culminació de l'aposta viril, el desafiament dels Estats totalitaris als infrahomes de les estepes asiàtiques. Qualsevol qualificatiu transcendia l'àmbit propagandístic (i informatiu) i dibuixava una declaració de principis ideològics inalterable en el temps, immutable, al marge dels canvis que comportés l'actualitat.

Per altra banda, cap altra operació militar, ni cap altra batalla, desembarcament o maniobra d'aquestes característiques, va provocar una explosió d'entusiasme general —al carrer, a la premsa, entre la cúpula dirigent de la dictadura franquista, entre funcionaris, falangistes, militars, analistes i comentaristes barcelonins, entre gent de tota mena i condició social i professional— tan gran i intensa, com la que es va viure a Espanya la darrera setmana de juny. El país visible i els seus portaveus eren germanòfils, filofeixistes, anticomunistes i mostaven un menyspreu infinit pels britànics; és més, no tenien cap mena de dubte que el destí de la Gran Bretanya ja estava decidit: el pacte amb Alemanya o la derrota definitiva. Ho havia dit amb totes les paraules el dictador, en el magne acte del 17 de juliol davant del Consejo Nacional de FET y de las JONS: *«La suerte está echada. [...] Se ha planteado mal la guerra y los aliados han perdido. Así lo han reconocido con la propia Francia todos los pueblos de la Europa continental»*.²² Ni la caiguda de França, un any abans; ni els èxits de Rommel al nord d'Àfrica; ni els desastres britànics a l'Orient llunyà; res de tot això havia estat suficient perquè l'Espanya franquista esclatés d'eufòria germanòfila per tots els espais públics i àmbits de comunicació del país. Només Rússia.

Rússia era un galvanitzador de l'orgull franquista. Era el recordatori de l'Espanya precursora, el primer país que es va atrevir a enfrontar-se al bolxevisme, la primera a denunciar la infiltració comunista a l'Europa occidental. Ara, Hitler acabaria allò que va començar a Espanya i que donava sentit, legitimitat i continuïtat a les dues guerres. A Barcelona, per exemple, s'havia tingut sempre la plena consciència que el franquisme (l'«Alzamiento Nacional», més correctament) havia estat el pioner, l'avançada, l'avantguarda que, ara, vinculava espanyols i alemanys: *«...en la batalla de Europa contra la Rusia soviética España es una antigua combatiente; más aún, el primer combatiente. ¿Qué fue, si no, nuestra Cruzada de 1936 a 1939? Entonces defendimos nuestra independencia y nuestra soberanía nacionales, pero defendimos también a Europa entera contra el alud de ruina y de crimen que proyecta el sistema de la revolución comunista...»*.²³

22. Reproduït a C. FERNÁNDEZ SANTANDER, *El general Franco. Un dictador en un tiempo de infamia*, Barcelona, Ed. Crítica, 2005, 145-146.

23. «España, precursora», *La Vanguardia Española*, 24 de juny de 1941.

Efectivament, el col·lega madrileny de *La Vanguardia Española* ho exposava en termes similars, potser amb un to una mica més líric, quan descrivia la imatge de «los agentes de la Komintern» «acurrucados, acariciándose las barbillas judaicas», imaginant que «España era suya»: «Ya podían, apuntalándose en ella, tender su arco hacia los países fascistas. Contaban además con la ayuda descarada de Francia y la encubierta e inconcebible de Inglaterra. ¿Quién sería capaz de oponerse a esta fuerza gigantesca? España. Se opuso España. Frente a todo lo que significaba la Rusia roja, la Rusia temerosa de Stalin, la tierra sin Dios y sin familia, cáncer de una civilización milenaria, se alzó España, con su aliento espiritual, para vencerla».²⁴

En poques ratlles havien sortit tots els ingredients del discurs franquista de l'època. Les «barbillas judaicas» evocaven imatges de les caricatures de jueus, amb nassos estrafets, arraulits en qualsevol racó fosc i pudent, rient «ladinamente», mentre contemplaven com s'anaven complint els principis recollits en *Els protocols dels savis de Sió*. Encara de més llarg recorregut era la cita de l'ajuda «inconcebible» de la Gran Bretanya. Era el principi de l'«estranya aliança», l'acord contranatural entre Stalin i Churchill,²⁵ que donaria molt joc en els anys següents.

Així doncs, Espanya apareixia com a precursora i sàvia, històricament experimentada. Santiago Nadal explicava a tothom qui el volia llegir que amb «el bolchevismo no caben medias tintas. Es cosa, como dice el refrán, de "herrar o quitar el banco". O se es comunista o se anda a tiros con el comunismo hasta aniquilarle. Distinciones, supuestamente realistas, entre régimen interior y política exterior, pactos y acomodamientos no son posibles con aquel sistema. Y nos satisface enormemente que el político más genial que actualmente existe en Europa reconozca lo que nosotros sabíamos. Y repare el error imperdonable que han cometido los estadistas de todo el mundo desde 1917: considerar como "normal", como europeo, al régimen soviético».²⁶ Espanya podia haver estat molt

24. «Nuestra cruzada es ya cruzada del mundo», *ABC*, 24 de juny de 1941.

25. Amb ironia tipogràfica, *La Vanguardia Española* ja ho havia assenyalat: «Churchill proclama la solidaridad anglosoviética y la "ayuda" británica». La ironia es trobava, evidentment, en l'«ayuda» entre cometes que els britànics podien oferir als seus nous aliats. Al monàrquic *ABC* van prescindir de la ironia i van considerar les primeres declaracions de Churchill («Inglaterra, aliada de los soviets», 24 de juny de 1941) com un error de conseqüències històriques nefastes per als britànics, en general, i per a Churchill en particular: «Con sorprendente ligereza se ha apresurado Churchill a ofrecer a la URSS la ayuda de la Gran Bretaña. La desconsideración —por no emplear otra palabra— que hace cerca de dos años infligió Stalin a las democracias, ya está olvidada y perdonada. [...] Para Churchill se presentaba una magnífica ocasión de demostrar su habilidad y explotar, por lo menos en el terreno político, la guerra entre Alemania y Rusia. En vez de hacerlo así, ha proporcionado un nuevo éxito a Hitler, identificando los intereses de las democracias con los del bolchevismo, el enemigo común del mundo civilizado. No cabe error más profundo, ni demostración mayor de los peligros que acarrea la pérdida de la serenidad».

26. S. NADAL, «Preludio y perspectiva de la campaña de Rusia», *Destino*, 206, 28 de juny de 1941.

sàvia, però cridava l'atenció que un monàrquic catòlic suposadament poc germanòfil com Nadal, es deixés arrossegat per l'eufòria fins el punt de qualificar Hitler com «*el político más genial*» del moment. Si el comentarista barceloní, conceptuat de moderat, arribava a aquest extrem, senyal que l'ebullició antisoviètica col·lectiva es trobava en un punt crític.²⁷

Efectivament, l'atac del 22 de juny havia portat l'Espanya franquista al paroxisme. I no només perquè confirmava la tesi que «Espanya havia estat la primera», sinó perquè també posava sobre la taula un altre argument important: el de la solidaritat amb Alemanya. Quan hom reconeixia que la dictadura «*ha de sentirse espiritualmente solidaria incondicional de la guerra contra Rusia y el comunismo*»,²⁸ posava una qüestió molt delicada sobre la taula: fins on havia d'arribar la implicació franquista en una guerra en la qual s'havia declarat «no bel·ligerant», una fórmula bastant indecent, que permetia entendre que si Alemanya anava pel camí del triomf, Espanya sempre hi era a temps d'afegir-se al conflicte. En cas contrari, hom podia tornar a la neutralitat oficial.

En aquesta repassada general d'arguments, faltava una darrera qüestió per revisar abans d'entrar directament en la campanya militar. Com quedava l'assumpte del pacte de no agressió, d'agost de 1939? Quan es va produir, a Espanya es va rebre per la via més lògica: l'URSS, espantada i sentint-se traïda per França i la Gran Bretanya, assumia la superioritat alemanya i acceptava un pacte, que era un recordatori de la feblesa soviètica. Assumint el risc de la inferioritat, a l'URSS només li quedava un recurs: guanyar temps per a preparar-se i, i podia, llançar més endavant un cop contra Alemanya.²⁹ Per la seva banda, amb l'ofensi-

27. El comentari de Nadal no era una mostra de l'entusiasme conjuntural, d'un moment d'eufòria puntual davant la gran notícia de la guerra. Quinze dies més tard, amb unes altres paraules, Nadal tornava a plantejar els mateixos arguments admiratius: «*Hay algo de que no cabe duda: Hitler ha alcanzado con su acción contra la URSS, categoría de campeón de la causa de Europa. Si el formidable ejército alemán no hubiera servido para otra cosa que para acabar con el sistema soviético, bastaría ello ya para que la historia le agradeciera su enorme potencia y su gran espíritu*» («Notas y comentarios a la lucha contra la URSS», *Destino*, núm. 207, 5 de juliol de 1941).

28. «Espanya, precursora», ja citat.

29. A. REVESZ, «Otra vez la duración de la guerra», *Destino*, 317, 14 d'agost de 1943: «*Viendo la magnitud de la nueva batalla, la terrible preparación de los bolcheviques, ya no parece exagerado la afirmación del Führer, que al atacar a los rusos, el 22 de junio de 1941, se anticipó realmente a una ofensiva roja y que sacrificó los intereses inmediatos del Reich en aras del porvenir de Europa*». Al voltant del trencament del pacte germano-soviètic, es van oferir interpretacions matisadament diferents. Per exemple, *ABC* (24 de juny de 1941) es mostrava molt més detallat i contundent i, sobretot, feia aparèixer un concepte que, dècades més tard, faria fortuna, el de la «guerra preventiva»: «*Veintidós meses ha durado la validez del Pacto germano ruso... Hoy se ve claramente que el Pacto no ha sido nunca sincero, ni podía serlo. Había sido impuesto al Reich nacionalsocialista por la actitud de las democracias occidentales, que intentaban conseguir la cooperación de los Soviets para cercar a Alemania y defender el Tratado de Versalles. Stalin se creía muy "listo" al separarse de Inglaterra y Francia y llegar a un acuerdo con el "fascismo"; con un miserable cálculo esperaba aprovechar la sangría general*

va alemanya, Hitler no havia traït cap acord ni s'havia mostrat com un soci no fiable. Si hom llegia una mica els textos, sabia que l'ofensiva cap a l'Est formava part del programa nazi. Era una qüestió d'«espai vital» imprescindible per a la pròpia Alemanya i per restablir l'equilibri històric del continent, fent desaparèixer una perillosa anomalia com era el bolxevisme. També era una qüestió de civilització, un problema moral que transcendia el càlcul estratègic polític o militar: *«Jamás hemos creído en la perdurabilidad de una amistad germano-rusa. Nunca pensamos en que se pudiesen armonizar la civilización y la barbarie; un Mundo basado en la justicia social y la más monstruosa de las desigualdades; una doctrina que devuelve al hombre su puesto y su dignidad y sus más eternas y enraizadas virtudes con otra que le anulaba, que le sume en un infierno de desesperanza y le convierte en una pieza del engranaje de una sociedad materialista, sin el menor sentimiento de una vida ultraterrena o de un mundo moral. Mucho menos imaginamos que pudiera Alemania traicionar la magnitud de su destino histórico, de ese maravilloso destino que la ha hecho avanzada y baluarte contra el peligro comunista y asiático heredando una tradición gloriosa en los mismos campos de la eterna lucha. Tarea de salvación de Europa, que es lo exacto, lo jerárquico, lo humano, la capacidad de civilización»*.³⁰

Exageració falangista? Sensacionalisme nacionalsindicalista? No ho semblava pas. Gent molt més seriosa i sòlida que els redactors-militants de la *Solidaridad Nacional* de 1941, reconeixien el nivell d'emotivitat que generava la campanya militar que havia començat. Així, per exemple, el sempre seriós i eixut Ignacio Agustí no amagava les seves emocions: *«Desde el comienzo de la guerra ningún acontecimiento ha producido un regocijo tan unánime como la acción militar contra la URSS, emprendida en la madrugada del domingo último por los ejércitos aliados de Alemania, Finlandia y Rumania. Al “Uníos, hermanos proletarios” ha sucedido, al fin, el “Uníos, naciones, contra el Monstruo”. La guerra entra en una fase de Cruzada. No era posible un nuevo orden europeo sin la previa trituración del régimen escabroso y frío que desde el año diecisiete se cierne sobre la nuca de los bien nacidos. Contra él todos somos copartícipes y beligerantes; aún nos dura el fervor de la Guerra Civil, encendida en nuestro suelo y en todos los puntos del planeta por el comunismo, y que ahora se entra, de pronto, en los mismos cubiles promotores, a hacer pagar cara, de una vez para siempre, la continuada infamia. Por fin llega la hora de gladiar definiti-*

para los fines particulares de la Rusia soviética, apoderarse de todos los territorios apetecidos, mantener intacto el Ejército Rojo e intervenir en el momento oportuno cuando todos se hubieran debilitado. El plan moscovita fue descubierto por Berlín, y antes de que hubiera resultado tarde, el gigantesco poderío militar del Reich se ha puesto en movimiento. La nueva campaña es, por parte de Alemania, una guerra preventiva en el mejor sentido de la expresión. El Reich no sólo lucha para defenderse, sino también para hacer fracasar la conspiración soviética dirigida contra la seguridad de Europa».

30. «Un solo frente. Europa contra el comunismo», *Solidaridad Nacional*, 24 de juny de 1941.

vamente contra la hidra, y en ella sentimos culminar nuestras apetencias de revancha y la certidumbre de nuestra razón».³¹ N'hi havia prou amb constatar «la certidumbre de nuestra razón»? No; calia anar més enllà, aprofundir en la línia argumental. Espanya havia lluitat contra el Soviet en una batalla que no havia admès cap mena de matís: era la lluita del Bé contra el Mal, l'esperit contra la matèria, l'ordre contra el caos; la batalla per Deu contra els sense Deu.³² I, precisament pel triomf aconseguit, «a Franco se le llama Caudillo». Ara, però, era l'hora del Führer:

«La fulminante decisión del Führer, conductor del país que ha tenido que sufrir la vecindad del Monstruo; al mando, hoy, del más portentoso de los Ejércitos, torna con la rapidez del rayo, al tema de sus fervores iniciales, con armónica y genial intuición. La trayectoria del Führer será la del paladín decisivo contra la URSS, plaga del siglo, signo revolucionario del tiempo, y con ello su figura sobrepasará sin duda la enjundia de Napoleón, que sirvió, al cabo, de la manera más peligrosa y eficaz, a la idea revolucionaria de su siglo, dándole cauce y viabilidad. Hitler logrará una real cima histórica, en cambio, al asentar, sin aleaciones ni conmixción alguna, el golpe de gracia a la revolución hasta el último de sus fermentos.

Clara, rotunda tarea, militar y política, presagiada en los días arduos de Mein Kampf y que aureola con fulgores de mito, al ser consumada, la figura de su paladín, con aureola sólo comparable a la de nuestro Caudillo. En la Historia constan los grandes ademanes, las líneas de conducta señeras, directas y trascendentales; la línea de conducta de Hitler alcanza un vigor ecuménico al desbaratar el cauce revolucionario, al vencerlo y pulverizarlo. Desborda, así, los ámbitos en que su figura se erguía virilmente, conductora de su pueblo, para alcanzar ámbitos metafísicos de gran conductor de su época.

A los españoles, fibra espiritual prieta de clavijas, sutilísima y luminosa, que anduvimos por el mundo con el arrebato misional que a todos nos goza aún en las entrañas como una nostalgia, nos batía la esperanza de no morir sin haber visto a esta URSS pasto de sus propios gusanos. És más, de ver erguirse de pronto al decidido y decisivo paladín con la espada de fuego, capaz de arrebatar de nuevo el ánimo del más hosco y sumarlo a la cruzada. (...) La lucha se plantea de nuevo, como siempre que comparece el enemigo de las cuatro iniciales, con lineal y acérrima distinción de campos. La cara y la cruz. Contra el comunismo, todo. No fue hora de terceras Españas, ni es hora, por tanto, de terceras Europas.»³³

L'article d'Ignació Agustí era molt important, tant pel contingut —sòlid, clar, contundent, precís i convincent—, com perquè en el lloc on es va publicar, a primera pàgina de *Destino*, i signat pel seu autor, era tota una declaració de

31. I. AGUSTÍ, «Cara o cruz», *Destino*, 206, 28 de juny de 1941.

32. I. AGUSTÍ, «Cara o cruz»...

33. I. AGUSTÍ, «Cara o cruz»...

principis, on es marcava la pauta i el to del que vindria després. Agustí —en la seva qualitat de director de la publicació més important de Barcelona, al costat de *La Vanguardia Española*, i cada vegada més influent— marcava el camí, la ruta que caldria seguir per entendre, interpretar i explicar la croada antibolxevic a l'Est d'Europa.

Sense cap mena de dubte, l'impacte havia estat brutal. La intensitat informativa i analítica continuaria en els dies següents. S'anaven sumant arguments, afirmacions inqüestionables, entusiasmes indescriptibles. De tot arreu d'Europa arribaven notícies de mobilitzacions populars, allistaments de voluntaris, etc. Abans, però, que minvessin els efectes eufòrics de l'explosió del 21 de juny, el monàrquic *ABC* ofería una darrera, però provisional, visió panoràmica i recopilatòria:³⁴

«Con ese estilo sobrio, sorprendente y fulgurante de sus históricas decisiones, el hombre que conduce los destinos de la Gran Alemania ha dispuesto la rotura de las arbitrarias fronteras que la Rusia —trágica chantajista— se había trazado. Traidora siempre, cuando preparaba una nueva traición, un pueblo fuerte y joven ha lanzado la masa de sus ejércitos invictos sobre las atormentadas tierras del Soviet. Una máscara ha caído deshecha. Desde la mañana del domingo diríase que el mundo respira mejor. Comienza el providencial castigo de un Estado que era oprobio de la Humanidad y estigma de la Civilización. El propio pueblo ruso, aterrizado desde el año 17, sometido a sangrienta esclavitud, acogerá a las tropas alemanas como a libertadoras. Desde el domingo han cambiado los destinos de Rusia. La Europa depositaria de la mejor cultura, va ensanchando sus fronteras al paso victorioso de las divisiones alemanas. Celebramos la declaración de guerra —seguida de un fulminante avance— como uno de los sucesos de más grata trascendencia que podía ocurrir. El papel que Alemania asume cuenta con simpatías, que pudiéramos calificar de universales, porque ¡cuántas y cuántas simpatías no estarán la lado del Reich en esta hora, aun entre los que nominalmente aparecen como sus enemigos! La ardiente simpatía de los españoles, tan manifiesta y en tan nobles motivos fundada, se acrecienta en esta hora y acude fervorosa hacia la Gran Alemania. Los que nos vimos envueltos en las siniestras maniobras del Komintern y vimos nuestra Patria desgarrada por la guerra civil que encendió Rusia; los que vimos profanados nuestros altares por la inspiración del comunismo ateo; los que lloramos a miles y miles de hermanos nuestros asesinados en las checas, que técnicos del suplicio, llegados de Rusia, implantaron en nuestras desdichadas tierras; los que supimos cómo todo el oro del Banco de España fue robado por los agentes de Stalin; los que vimos prolongada nuestra guerra por el carro ruso, por el 12.40 y por el “Martin-Bomber” y el “Rata”, no podemos perdonar al Estado criminal, que encendió la guerra social en los campos y ciudades de España. Fresca aun la guerra aquí derramada; candentes las huellas del estrago,

34. «Alemania, en servicio al mundo, cumple un providencial destino», *ABC*, 24 de juny de 1941.

cuando los más directamente responsables de los crímenes cometidos en nuestra Patria van a ser castigados, un movimiento cálido conmueve la conciencia nacional. ¡Arriba España!, por encima de todo. Las turbas de esclavos rojos que un pequeño y heroico país —Finlandia— supo contener con ejemplar heroísmo, van a ser aniquiladas. El mundo, repetimos, respira con alivio. Alemania cumple un magnífico destino y es instrumento de la divina justicia.»

* * *

Però el millor encara havia d'arribar. L'explosió d'entusiasme polícoliterari havia de tenir algun tipus de concreció més visual i més visible. I això és el que va succeir el dimarts, 24 de juny, al matí. Les cròniques periodístiques van ser, literalment, glorioses. L'origen de tot va ser, evidentment, a Madrid. Al voltant de les dotze del matí va començar una concentració d'estudiants afiliats al SEU, a la plaça de Callao, que va tallar el trànsit. La crònica continua: «*Quando aparecieron grupos con carteles, entre los que destacaba uno con la siguiente inscripción: "Voluntarios falangistas contra Rusia", los manifestantes universitarios prorrumpieron en vivas a España, a Alemania, a Italia y al Japón, al Caudillo y a los demás conductores de las naciones amigas. Comenzaron a llegar jerarquías, entre las que figuraban el delegado nacional del SEU, la delegada nacional de la Sección Femenina, el delegado nacional del Frente de Juventudes, jefes del Estado Mayor de las Milicias, delegados nacionales de Sanidad, Transporte y Administración, el consejero nacional conde de Montarco, la casi totalidad de camisas viejas, altos cargos de la Secretaría General del Movimiento... El haberse suspendido los exámenes por parte de los catedráticos de la Universidad Central y del resto de Facultades cuando se enteraron de la manifestación hizo que ésta tomara enormes proporciones*». El centre de Madrid era una festa; la manifestació «*espontánea*» i «*popular*» va anar desfilar per una ruta infectada de locals de Falange, des dels quals s'exhibien «*banderas de España y del Movimiento*», fins que va arribar davant l'edifici de la Secretaria General del Partido. Va ser el moment culminant. A la balconada, va aparèixer Ramón Serrano Suñer, acompanyat dels màxims responsables del falangisme espanyol i el president de la Diputació provincial. Era l'hora de Serrano Suñer; era el seu moment, i ho sabia. N'era plenament conscient. Tots els seus deliris sobre Espanya i el nou ordre europeu es concretaven ara, de cop, en l'ofensiva alemanya contra els soviètics. Tota la retòrica vomitada durant quatre anys, prenia sentit, prenia consistència en una campanya militar, però també —o sobretot— política, ideològica, moral. Serrano sabia que era el seu moment; i es va deixar anar:

«El señor Serrano Suñer pronunció las siguientes palabras: "Camaradas: No es hora de discursos, pero sí de que la Falange dicte en estos momentos su sentencia condenatoria. ¡Rusia es culpable!" (Grandes aclamaciones y gritos de muera el comunismo). "Culpable de nuestra guerra civil" (se reproducen las aclamaciones de muera el comunismo). "Culpable de la muerte de José Antonio, nuestro Fundador" (¡José Antonio! ¡¡Presente!!; grita la multitud), "y de la muerte de tantos camaradas y

tantos soldados caídos en aquella guerra por la agresión del comunismo ruso". (*Grandes ovaciones*).

"*El exterminio de Rusia es exigencia de la historia y del porvenir de Europa*". (*Frenéticas aclamaciones y gritos de: ¡Arriba España! ¡Viva Franco! y ¡Muera Rusia soviética!*)»³⁵

Després d'un discurs tan implacable, Serrano va demanar als manifestants que marxessin, «*se disolvieran con orden y les recomendó que estén sólo atentos a la voz del Mando y vigilantes de las voces insidiosas y pérfidas de los enemigos para sellarles la boca*». ³⁶

A Barcelona, evidentment, també s'havien produït mostres d'entusiasme i de celebració. «*Un enorme gentío*» es va concentrar davant de la seu de Radio Nacional per escoltar les darreres notícies; després, «*se formó una manifestación espontánea, compuesta por todas las clases sociales, dando vivas a España y a Alemania y muera al Comunismo. Al llegar frente al edificio del Consulado alemán, situado en la plaza de Cataluña, se reprodujeron los vivas y se cantaron los himnos alemán y español. Los empleados del Consulado tuvieron que salir al balcón para corresponder a los aplausos*». ³⁷ El país era una festa antisoviètica, ³⁸ una manifestació contínua d'exaltació davant d'allò que els alemanys havien començat a fer: acabar la feina que els bons espanyols havien iniciat l'estiu de 1936.

35. Informació de *Solidaridad Nacional*, 25 de juny de 1941.

36. «*Imponentes manifestaciones anticomunistas...*», *ABC*, 25 de juny de 1941. La manifestació madrilenya, amb el final al carrer d'Alcalá, va donar molt joc informatiu, tant escrit com gràfic. El peu de les il·lustracions (concretament, es van reproduir tres fotografies) a *ABC* (25 de juny de 1941) era un resum precís de l'acte: «*He aquí el imponente aspecto que presentaba la calle de Alcalá, frente a la sede del Partido, en la manifestación anticomunista de ayer. Miles y miles de personas expresaron de este modo su adhesión a la Cruzada contra Rusia. Los manifestantes, entre aclamaciones y vítores, en un clamar unánime, recorrieron la avenida de José Antonio y recibieron con ovaciones delirantes al presidente de la Junta Política*». A *Destino* (núm. 207, 5 de juliol de 1941), el peu que il·lustrava el moment en que Serrano cridava allò de «*¡Rusia es culpable!*» (uniforme blanc de Falange i ulleres de sol), volia tenir una mica més de contingut: «*España entera ha vibrado ante la noticia de la guerra germano-soviética. Claro el sentido de Cruzada europea contra el comunismo que esta campaña representa, el pueblo español —vencedor de la revolución en las crispadas tierras de Teruel, en los verdes del Norte y entre los olivares de Andalucía...— se ha sentido desde el primer momento beligerante. Cálidas, nutridas manifestaciones han recorrido las calles de las ciudades hispanas, expresando el entusiasmo y el fervor con que sigue nuestra Patria la lucha de liberación emprendida por las armas del Reich y las de otras naciones occidentales contra la barbarie roja*».

37. «*Enorme entusiasmo en provincias. Una gran manifestación espontánea recorre las calles de Barcelona y aclama al Reich ante el edificio de su Consulado*», (*ABC*, 25 de juny de 1941).

38. *ABC* (25 de juny de 1941) recollia notícies de concentracions i manifestacions a Sevilla («*integrada también por representaciones de todas las clases sociales*»), València («*una manifestación de más de 40.000 personas*»), Valladolid («*pone de relieve, en manifestación formada por estudiantes y productores, su espíritu de solidaridad con los países que luchan contra Rusia*»), Albacete («*el entusiasmo fue enorme en todo el recorrido y no cesaban de dar vivas a España, a Alemania, a Italia, al Caudillo, al Führer y a Mussolini*»), Badajoz, Almería, Alacant, etc.

Amb aquest panorama, no hi havia cap mena de dubte quan *ABC* afirmava, amb rotunditat, que «*la emoción de España está en las calles. Su desbordamiento cordial ha sido recogido por la Falange y el Movimiento nacional de noble pasión vindicativa, está atento a la voz de mando. (...) España, que no escatimó sacrificios, que dio flores de juventud y vidas de madura dignidad en la primera batalla abierta contra el comunismo, sabe que, desde el amanecer del domingo, la doctrina del odio y la destrucción está siendo derrotada en sus propias tierras, como antes lo fue en nuestro solar, ennoblecido por los héroes y los mártires.*»³⁹

En llocs com Barcelona, el nucli dur del falangisme local —que se sentia directament interpel·lat pel crit de Serrano Suñer des del balcó del carrer d'Alcalá— era plenament conscient del moment crucial que es vivia, allò que anomenaven «*la hora de la verdad*»,⁴⁰ revelada per Hitler amb «*la ofensiva europea contra la barbarie roja*»: «*La verdad de que Rusia es responsable de la sangre de nuestros Caídos y de la más trágica situación que ha atravesado España*». Però, en certa manera, aquests eren comentaris obvis, poc sorprenents; fins i tot els faltava una certa contundència i mala llet. Els camarades falangistes madrilenys, per exemple, hi havien posat més intencionalitat, més estil i més voluntat doctrinària: «*Ni la victoria puede habernos vengado con suficiencia, ni defendido aun por entero; es natural que quienes libramos al Mundo occidental de un golpe de muerte, deseemos un más absoluto exterminio para su enemigo. Tenemos hoy la alegría de la nueva guerra ante nuestros muertos, pero no sólo ante ellos, sino también ante esas masas hambreadas por la democracia de origen anglofrancés y seducidas o alquiladas luego por Rusia para sus exclusivas finalidades imperialistas. Ellas también claman venganza contra quienes las tuvieron secuestradas, contra quienes —en último término— les obligaron a pelear, a morir y a matar, por cuenta ajena.*»⁴¹ Efectivament, era «*la batalla prevenida: la de la defensa y la de la venganza*», en la qual —ningú no ho deia públicament, però es començava a intuir— els paràmetres bèl·lics no tindrien res a veure amb els usats i aplicats en l'ofensiva de l'oest i el nord d'Europa. El mateix llenguatge que s'usava, la concepció de croada d'Europa, de guerra contra la barbàrie asiàtica, etc., permetien intuir que les coses anirien per un altre camí. Tot i que no transcendís a l'opinió pública, als lectors habituals, escriure sobre «*el aniquilamiento del ejército rojo*» com a «*primera condición de la empresa*»⁴² va prendre, en els anys següents un significat nou: sense saber-ho —o sense voler-ho saber—, «*el aniquilamiento*» feia referència a una concepció radical de la guerra: extermini sistemàtic, matances col·lectives, barbàrie sobre barbàrie; el llenguatge utilitzat i les imatges evocades per explicar i remarcar la importància de la guerra a l'est, no tenien res a veure amb el discurs,

39. «Emoción de España», *ABC*, 25 de juny de 1941.

40. «Hora de verdades», *Solidaridad Nacional*, 25 de juny de 1941.

41. «Guerra por la causa de Europa», *Arriba*, 25 de juny de 1941.

42. «Nota del día. Mientras los partes no hablan», *La Vanguardia Española*, 26 de juny de 1941.

bàsicament polític, que va servir per explicar la caiguda de França. En certa manera, els comentaristes barcelonins estaven indicant que els paràmetres d'anàlisi serien diferents, fonamentalment morals i ideològics. I si no n'hi havia prou amb això, Ramón Serrano Suñer —que, aquells dies, patia un atac d'incontinència verbal gairebé crònic— li donava el *nihil obstat* oficial. En declaracions a un periodista alemany, el va impressionar amb la seva contundència dialèctica.⁴³ Ningú no havia de dubtar, deia, «*de que la lucha emprendida por el Reich en el Este es mucho más que una guerra cualquiera: es una Cruzada del orden europeo contra la barbarie asiática. Jamás España ha estado ausente en las guerras ideológicas en las que se defendían los ideales más fuertes de su espíritu nacional*». I si amb això no n'hi havia prou, ho tornaria a explicar, un parell de mesos més tard, amb unes altres paraules, a un periodista francès:

«Esos dos mundos tienen planteada una lucha a muerte, continuación de la que sostuvimos en España treinta y dos meses. ¿Quién podrá extrañarse ahora de nuestra preferencia sentimental? Pero no es sólo el pensamiento. Es la Historia —mucho más fuerte—. Es la Geografía inexorable. Es la Misión Universal ineludible. Es la razón exasperada del ser o del no ser, la que guía nuestra reflexión, mientras el sentimiento enciende el corazón.

Los que entonces no nos dejaban ser beligerantes, no pueden sorprenderse de nuestra “no beligerancia” actual. España no es —gracias a Dios— un pueblo materialista y olvidadizo capaz de vender sus impulsos cordiales a una conveniencia o una comodidad. Nuestra incómoda posición actual nos es impuesta por nuestra manera de entender la vida. Nuestras convicciones no pueden detenerse por tal o cual consideración beneficiosa, si ella pugna con la conciencia nacional. Pero quiero decirle más. Yo pienso que toda Europa, la continental —y fíjese bien, incluso la extracontinental también, aunque parezca paradójico— se salvará o se hundirá con el Eje. No verlo así es para los europeos un caso grave de ofuscación.»⁴⁴

Hom podia considerar Serrano Suñer un exaltat, un feixista radical que havia optat per llançar-se pel camí de la demagògia més brutal. Però és que gent suposadament més assenyada, com la de *Destino*, gastava el mateix llenguatge. Ells —Ignacio Agustí, Santiago Nadal, Manuel Brunet, Andres Revesz, etc.— també parlaven —i escriviem— sobre guerres ideològiques i croades contra la barbàrie soviètica; i sobre aniquilacions: «(...) *cuando Europa se vuelve contra la URSS para borrarla definitivamente de la historia, España repite el veredicto de culpabilidad de los sóviets y participa fervidamente en la gran cruzada de nuestra época.*»⁴⁵

43. Declaracions recollides, per exemple, a *ABC*, 3 de juliol de 1941; o a *Solidaridad Nacional*, 3 de juliol de 1941.

44. «Declaraciones de Serrano Suñer a un periodista francés», *Solidaridad Nacional*, 19 d'octubre de 1941.

45. «Rusia es culpable», *Destino*, 207, 5 de juliol de 1941.

Sense cap mena de dubte, tothom a Barcelona —i a Madrid, evidentment— havia entès quins eren els paràmetres. Tres mesos abans de l'inici de la guerra, Hitler havia parlat de la campanya a l'Est, utilitzant termes com «*choque de ideologías*», «*guerra de exterminio*», lluita «*contra el veneno de la desintegración*», etc. El resultat va ser evident: «*La visión de una cruzada ideológica se extendió por toda la estructura de la Wehrmacht. Incluso un futuro participante en el complot del 20 de julio de 1944 contra Hitler, el general Erich Hoepner, dio la siguiente directriz a su 4.º grupo blindado: “El objetivo de esta batalla tiene que ser la demolición de la Rusia actual y, por tanto, debe dirigirse con severidad sin precedentes... En particular, ningún adepto del sistema bolchevique ruso contemporáneo debe ser perdonado”*».⁴⁶ Aquestes instruccions, preparades per un militar professional de l'exèrcit alemany (no un ideòleg del nazisme), usaven un llenguatge inquietantment proper al que apareixia, dia sí dia també, en els comentaris dels analistes de la Barcelona franquista.

* * *

Entre el 28 de juny i el 2 d'agost, *Destino* va dedicar una atenció especial a la guerra contra la Unió Soviètica. Ignacio Agustí havia marcat la pauta i assenyalat el nivell que volia dels seus analistes. «Cara o cruz» era l'article de referència, a partir del qual s'hauria d'anar descabdellant el conjunt de les anàlisis dels homes de la revista. Andres Revesz continuaria amb els seus diàlegs ficticis, on ell mateix es feia les preguntes i en donava les respostes. Però també demostrava els seus coneixements d'Alemanya i del règim nazi, i des de la seva explícita simpatia progermànica, suggeria llegir «*el admirable libro Mein Kampf*» per arribar a la següent conclusió: «*(...) el empuje hacia el Este se realizará más fácilmente que la orientación atlántica, y, además, proporcionará al Tercer Reich simpatías entusiastas en todos los países, incluso en Inglaterra y los Estados Unidos. Sería fácil renunciar a Bélgica, por ejemplo, con sus treinta mil kilómetros cuadrados, para apoderarse de un millón de kilómetros cuadrados en la Rusia meridional, con el tácito consentimiento de todos. Stalin ha traicionado a las democracias; nadie llorará por su suerte*». Amb anàlisis com aquesta, Revesz se situava al mateix nivell que un Serrano Suñer; tots ells semblaven haver-ho entès tot bé; en el fons, no havien entès res, o gairebé res.

Per a Manuel Brunet, hi havia qüestions de sentit comú, que no calia ni discutir. El perill soviètic era un element conegut i denunciat des de feia anys; les ànsies imperialistes, la voluntat annexionista, també eren aspectes manifestats un munt de vegades. Més condemnable i denunciable era l'actitud que molts països havien tingut amb relació a l'URSS. Com escriuria, des de la seva perspectiva catòlica, «*todas, o casi todas, las naciones del mundo han pecado frente a Rusia*», i el pecat havia estat establir-hi relacions diplomàtiques, amb

46. W. MURRAY, A. R. MILLET, *La guerra que había que ganar. Historia de la segunda guerra mundial*, Barcelona, Ed. Crítica, 2002, 139.

la qual cosa «*deberán avergonzarse de haber contribuido a sostener un régimen tan odioso, el que más ha atropellado la dignidad humana*».⁴⁷ De tota manera, si bé era cert que Alemanya havia comès el mateix pecat que altres Estats, almenys ara, el juny de 1941, «*cuando la conveniencia lo exigía imperiosamente, ha sabido darles en un momento oportuno una puñalada que puede acabar con el monstruo*». ¿«*Puede*»? No; Brunet n'estava segur: Hitler estava en camí —irreversible— de «*destruir el poderío bolchevique*», amb la qual cosa «*ha prestado un inmenso servicio a Europa y al mundo entero*». Era un judici inapelable.

Les tropes alemanyes avançaven; la guerra llampec provocava estralls espantosos; els soviètics reculaven aterrits; la victòria semblava definitiva; i Jaime Ruiz Manent, l'altre gran comentarista catòlic —però per una via integrista diferent de la de Brunet—, es preguntava què trobarien, a Rússia, els exiliats de 1917, els «russos blancs», que esperaven la victòria alemanya per tornar a casa. Perquè no hi havia cap dubte que tornarien a casa. Una altra cosa era com la trobarien; la feinada de la reconstrucció que els esperava després de 23 anys de revolució russa, els milions de morts (a més a més de 30 milions de víctimes polítiques i de la fam, Ruiz Manent hi afegia 30 milions més de morts per causes naturals), el país fet una ruïna immensa, els portaria dècades de dedicació continuada. Era un país sense vells (l'esperança de vida se situava en els 57 anys), en el qual eren una minoria els supervivents del règim imperial; tots vivien en un «*ambiente de vulgaridad y tristeza*», d'«*ausencia del gusto del público*». Davant de tot això, els russos «blancs» que tornessin —així com els soldats alemanys i els visitants ocasionals— haurien de mostrar-se misericordiosos i caritatius:

«Piedad, infinita piedad debe sentir por la desgraciada nación todo aquel que, en estos momentos liberadores, penetre por las ciudades y aldeas de Rusia. Piedad por el pueblo y compasión por los hombres sobre los cuales recaiga la inmensa tarea de la resurrección del país.

No es posible entrever siquiera cómo esa resurrección haya de operarse, ni los años que va a exigir. ¡Lo que se necesita para reconstruir lo que se ha destruído en veintitrés años de febril actividad demoleadora! Porque no se trata de que se encuentre o no en pie tal palacio, templo o monumento, sino de que haya quedado en el alma de Rusia algo sobre que basar la sociedad.

*Los que en España sufrieron la dominación roja pueden formarse tal vez una vaga idea de lo que debe ocurrir en Rusia en estos momentos, calculando que los sátrapas rojos de por acá hubiesen prolongado su gobierno veintitrés años cumplidos, y no de lucha, como fueron los nuestros, en que la esperanza del triunfo sostenía los espíritus, sino de consagrada derrota.»*⁴⁸

47. ROMANO, «Actualidades rusas», *Destino*, 207, 5 de juliol de 1941.

48. J. RUIZ MANENT, «¿Qué van a encontrar en Rusia?», *Destino*, 208, 12 de juliol de 1941.

L'avantatge de la gent de *Destino* —un avantatge substancial, per altra banda— era que podien analitzar les situacions creades per la guerra amb una certa calma. Era important conèixer l'enemic, estudiar la seva trajectòria i veure què havia fet en el passat immediat. En aquest sentit, Santiago Nadal, Jaime Ruiz Manent i Manuel Brunet eren autèntics experts. Per exemple, l'anàlisi de Nadal dels anys trenta soviètics, des de la perspectiva de les depuracions i col·lectivititzacions, era molt sòlid i entenedor.⁴⁹ A partir d'una revisió implacable del personatge i la seva circumstància, Nadal pretenia carregar totes les responsabilitats de la guerra sobre l'esquena d'Stalin; i ho feia amb cura, amb la mateixa cura i atenció amb què dissecionava la preguerra, a partir d'una teorització geopolítica, molt de l'època, sobre les relacions d'interessos i àrees d'influència de les cinc grans potències anteriors a 1939 (Gran Bretanya, Alemanya, Unió Soviètica, els Estats Units, Itàlia i el Japó).⁵⁰

* * *

La guerra anava de pressa i, a mitjan juliol, alguns comentaristes ja començaven a plantejar obertament el futur del territori, més enllà de l'evident caiguda i liquidació del bolxevisme. Per una banda, Penella de Silva assenyalava, amb tota rotunditat, que abans que acabés l'estiu *«los ejércitos de Adolfo Hitler habrán ocupado toda la Rusia europea. Del comunismo como poder no quedará más que la sombra asiática detrás de los Urales, queriendo dar la sensación de un frente de guerra. Del comunismo como enfermedad subsistirán los vestigios en todo el planeta hasta que granen las nuevas generaciones»*.⁵¹ Davant d'una guerra tan fulminant, amb un ritme d'avenç tan extraordinari i una ensulsiada de l'enemic bolxevic tan aclaparadora, la qüestió era saber què faria Hitler. Més enllà dels plans del dictador alemany, calia tenir present que es plantejava un problema de primera magnitud: la incorporació *«a la Europa liberada»*, *«al mapa de nuestro continente civilizado»*, d'uns territoris poblats *«por muchos millones de criaturas, enfermas, sumidas en la miseria y en la abyección»*. Calia tenir present que Rússia va caure *«en la abyección y en el repugnante nivel material y oral en que “el alcohol de la pereza, indiferencia y materialismo de los otros pueblos la han conservado durante un cuarto de siglo”, no porque intentase un raro experimento de justicia social, de nivelación o de torpe trueque, sino pura y sencillamente porque se declaró sin Dios, porque arrojó a Dios de casa como quien despide a un huésped molesto, inútil y opuesto a sus fórmulas»*. Davant la catàstrofe, la redempció russa es convertia en una tasca europea:

«No habrá, pues, otro remedio que emprender la obra regeneradora, empezando por donde empezó la catástrofe y, por tanto, si hay pueblos que pueden llevarles

49. S. NADAL, «De Alejandro I a Stalin», *Destino*, 208, 12 de juliol de 1941.

50. S. NADAL, «Lucha gigantesca entre gigantes», *Destino*, 209, 19 de juliol de 1941.

51. PENELLA DE SILVA, «Reconquista del espíritu», *Destino*, 209, 19 de juliol de 1941.

ferrocarriles, tractores, escuelas, universidades, instalaciones industriales, higiene, orden y bienestar; aquellos otros a quienes no sobran los guerreros, los técnicos y los organizadores deben disponerse a enviar misioneros, técnicos de almas, organizadores de conciencias y guerreros del ideal.

No es posible dejar al pueblo alemán solo en tan enorme empresa, y del mismo modo que toda Europa se aprestó desde el primer día de la Cruzada a mandarles soldados, que por lo que se ha visto es lo que menos necesitaba, debe empezar a preparar hoy sus ejércitos de misioneros para que, efectivamente, la liberación del pueblo ruso sea una obra europea.»

Penella de Silva tenia raó, almenys en aquell moment. Les dades que s'a-muntegaven sobre les taules de diaris i revistes eren concloents: la Unió Soviètica estava perdent la guerra de forma irremeiable. El 25 de juny, tres dies després de començada l'ofensiva, Minsk havia caigut amb 324.000 soldats presoners i un nombre de morts i ferits similar.⁵² A banda de Minsk, la primera setmana de guerra havia comportat 287.000 presoners més i la captura de 2.000 tancs i 1.000 camions. A partir d'aquí i fins l'agost, va ser qüestió d'anar sumant presoners, baixes, captures de material i quilòmetres: a la bossa de Smolensk, 100.000 presoners; a Uman, 103.000 més; entre Kíev i Briansk, la collita alemanya havia estat brutal: 660.000 presoners, 1.242 tancs i 5.412 canons.⁵³ A més velocitat que ni ells l'havien prevista, els alemanys s'apropaven a Moscou, mentre esperaven la caiguda imminent de Leningrad. Davant d'aquest panorama, Santiago Nadal no tenia cap dubte en afirmar que «*la URSS está derrotada*»; només «*la esperanza del invierno próximo —el frío y la inmensidad del territorio han sido siempre las grandes armas rusas— detiene un hundimiento general del frente europeo*».⁵⁴

Quan feia un mes que Alemanya havia llançat l'ofensiva contra la Unió Soviètica, en el marc de l'anomenada Operació Barba-roja, i els nivells d'eufòria en el bloc nazi-feixista-franquista havien assolit cotes mai vistes fins aleshores, Ramón Serrano Suñer va fer unes noves declaracions —en el cim de la seva glòria política personal, Serrano mostrava una incontinença verbal cada vegada més aguda— a uns periodistes italians, on feia un capmàs de qüestions molt diverses de la guerra. Les declaracions, llegides en conjunt, feien un cert efecte i, més important que això, eren molt reveladores de la visió general que Serrano s'havia fet de la guerra i de la situació del món: «*La intervención norteamericana en el conflicto significaría la ruina de América y del Mundo. Una vez sea vencida Rusia, Europa se bastará a sí misma, y la autarquía europea provocaría*

52. W. MURRAY, A.R. MILLET, *La guerra que había que ganar...*, 147-148.

53. Totes aquestes xifres a R. A. C. PARKER, *Historia de la segunda guerra mundial*, Zaragoza, Prensas Universitarias de Zaragoza, 1998, 88 i s.

54. S. NADAL, «Ante el equinoccio de otoño. Peligro que ha desaparecido y perspectiva del momento», *Destino*, núm. 219, 27 de setembre de 1941.

*el derrumbamiento de la Economía norteamericana. De ahí se derivaría una revolución social, cuyas consecuencias serían de una importancia incalculable para los Estados Unidos, ya que el sistema democrático se encuentra hoy en vías de liquidación y esa nación, rica y materialista, carece de sentido de unidad y sacrificio que anima a los países pobres».*⁵⁵ Més enllà de la faramalla demagògica i la brillant prospectiva del segon home fort de la dictadura, era interessant veure com, a mesura que la guerra avançava i era favorable als alemanys, s'anaven fent encaixar les peces del discurs: l'Europa autàrquica —en termes econòmics, però també en els ideològics, polítics o, fins i tot, culturals— tancada i autosuficient; una Europa diferent que, gràcies a l'exemple del triomf totalitari a Espanya, Alemanya i Itàlia, demostrava la definitiva superioritat d'aquest model davant unes democràcies («en vías de liquidación») dèbils, corruptes, podrides, mancades completament del «sentido de unidad y sacrificio»; la liquidació de la Unió Soviètica permetria tancar el continent, deixant-ne fora, definitivament, els anglosaxons; etc.⁵⁶

Unes setmanes abans que el «*cuñadísimo*» s'explaiés amb els periodistes italians, Serrano havia parlat amb els enviats d'un diari alemany. Feia pocs dies que havia començat l'Operació Barba-roja i se sentia encara més eufòric i agorarat, sota l'impacte de les primeres notícies de la guerra a l'Est:

«Estimo que la victoria sobre Rusia es condición indispensable para la reorganización y para el futuro de Europa. Después de ella, ya podrán venir los Estados Unidos con su guerra económica contra Europa. (De la militar no creo que se hagan ninguna ilusión de ganarla.) Al destruir la muralla de la economía bolchevique y racionalizar la producción y el sistema económico del continente europeo, se podrá hacer frente todo el tiempo que sea necesario al cerco de hambre con que sueñan las llamadas grandes democracias.

*Pero, además, también la victoria del Eje sobre Rusia creo que aproximará al mundo hacia la paz. Los Estados Unidos habrán de convencerse de que con su entrada en guerra sólo podrían prolongar inútil y cruelmente el sacrificio de la Humanidad. La Gran Bretaña comprenderá entonces que aceptar una paz es su salvación, ya que por la crítica situación en que se encontrará después de la victoria del Este, no le quedaría otra solución que entregar a los norteamericanos lo mejor del Imperio en pago de deudas por ayudas más o menos problemáticas. Por todo ello creo que la derrota de la Unión Soviética puede salvar al mundo occidental democrático de una catástrofe de una magnitud incommensurable.»*⁵⁷

55. «Declaraciones del Ministro de Asuntos Exteriores y Presidente de la Junta Política», *Solidaridad Nacional*, 31 de juliol de 1941.

56. A Madrid, tenien l'esquema de la Nova Europa molt clar: «*Los avances logrados por Alemania, por Italia, por España, por Portugal, con las naturales variantes dentro de la peculiaridad de cada caso, respecto al régimen político y ordenación general de la vida, prejuzgan las directrices del orden europeo que nacerá de la guerra actual*» («El nuevo orden europeo», *Mundo*, 11, 21 de juliol de 1940).

Amb les declaracions de juliol, Serrano deixava ben clars els principals paràmetres analítics de la reorganització del continent, basada, fonamentalment, en la victòria a l'Est. La nova Europa —en la qual Espanya hi tindria un paper important— s'aguantava —i s'aguantaria en el futur— sobre diversos principis: la superioritat dels règims totalitaris, encapçalats per Alemanya, davant qualsevol forma política diferent; la necessària i imprescindible destrucció de la Unió Soviètica; la consecució d'un continent autosuficient, en el qual la França de Pétain hi tindria un paper subaltern, subordinat a les potències totalitàries, i la Gran Bretanya no hi tindria res a fer; la caiguda inevitable d'aquells sistemes dèbils i corruptes, com les democràcies anglosaxones, que s'atrevien —de forma insensata i a milers que quilòmetres del camp de batalla essencial— a desafiar a les noves potències europees.

En aquest context, l'atac triomfal de l'estiu de 1941 havia plantejat unes expectatives insospitades. Que el xoc entre Alemanya i la Unió Soviètica era inevitable, a pesar del pacte de no-agressió d'agost de 1939, ho sabia tothom des de molt abans que esclatés la guerra. Si algú havia llegit amb certa atenció *Mein Kampf*, i havia escoltat els discursos dels dirigents nazis, sabia que l'expansió germànica, la conquesta de l'espai vital, seria cap a l'Est, al preu de destruir Polònia —fonamentalment, dirien els catòlics espanyols, per la desgràcia geogràfica de trobar-se al mig del camí cap a Rússia i «*estar desprovista de sentido político*»⁵⁸ i anihilar els soviètics, empenyent els supervivents a l'altra banda dels Urals, cap a les estepes siberianes i asiàtiques, a terres dels mongols —pura barbàrie, bressol d'espècies biològiques infrahumanes—, que era l'infern que els pertocava. L'admiració que provocava la *blitzkrieg* estiuenca per terres russes i ucraïneses era tan extraordinària que qualsevol anàlisi semblava excessiva. Però el que escrivia el diari *Arriba* —i recollia delerosament *Solidaridad Nacional*, a Barcelona—⁵⁹ era un bon compendi del conjunt d'elements que donaven significat i projecció a la campanya de Rússia i dibuixava els paràmetres del nou món que s'havia d'organitzar a partir d'ara:

«Alemania y España, concretamente, han sufrido en distinto tiempo, la derrota infligida por las potencias que hoy llamamos democráticas, y tras las derrotas —con diversos plazos de tiempo—, la inoculación del mismo «virus» demoliberal, judío y masónico que debía dejarlas inermes. Negadas la plenitud de soberana libertad y los campos de expansión que su personalidad les exigía, era inevitable para ello un proceso de desintegración interna sobre el que un peligro exterior, ofensivo y nuevo, aun iba a operar poniéndolas en trance de muerte ante la complacencia y complicidad

57. «*La cruzada anticomunista. «La victoria sobre Rusia es condición indispensable para la reorganización y para el futuro de Europa», dice el ministro de Asuntos Exteriores, señor Serrano Suñer», ABC, 3 de juliol de 1941.*

58. J. RUIZ MANENT, «Polonia, dominada y dominadora», *Destino*, 114, 23 de setembre de 1939.

59. «La batalla de Alemania es la nuestra», *Solidaridad Nacional*, 25 de juny de 1941.

de los presuntos defensores de la libertad de los pueblos. Este peligro nuevo se llamaba el comunismo, y encarnado concretamente en Rusia, iba a representar nada menos que la substitución de la personalidad occidental y cristiana de Europa, por el triunfo arrasador del genio materialista siempre acechando en la Historia. Los pueblos que entonces monopolizaban el nombre de Europa para su exclusivo provecho, no se creyeron obligados a combatir por la defensa de aquella misma Europa. Los pueblos humillados y sojuzgados fueron —al ser atacados directamente— los únicos defensores de Occidente y, por serlo, cobraban el derecho a ser, en lo futuro, los únicos titulares legítimos de su civilización y de su genio. Italia y Alemania, sucesivamente, y en los límites de una lucha interna, libraron su combate y resucitaron en él. España, más tarde, había de ver cómo ese combate comenzaba a ser combate universal en su propio suelo. Guerra entera y verdadera, en la que encontramos al enemigo alineado en el mismo orden de batalla en que Alemania, con su última iniciativa, viene a situarlo. ¿Podemos dudar, pues, de que su batalla es la nuestra?

Anteayer las tropas alemanas han entrado en Rusia. Nadie ha negado que en la decisión entran factores de material necesidad. Pero ¿quién podrá dudar de que es fase de la lucha, que es la prolongación de la misma lucha interna del Nacionalsocialismo, va a ser la guerra más popular y henchida de razones superiores de Alemania? Antes de merecer el título de redentor de Europa, frente a los pueblos capitalistas y esclavizadores, Alemania había ganado el título de barrera oriental de nuestra civilización; hoy, al transformarse la contención en ofensiva, viene a ganar el de campeona y cruzada de Europa.»

És a dir, per exemple, ningú no discutia el vessant econòmicament depredador de la conquesta del *lebensraum*, però veure-ho sota aquest prisma únic era negar el sentit de croada a l'Operació Barba-roja i la reordenació continental nascuda de la liquidació de la Unió Soviètica. La guerra contra Rússia era una ofensiva «*henchida de razones superiores*» a les estrictament materials. Tot allò que estava succeint en territori rus —amb l'ofensiva imparable de les tropes alemanyes, que es dirigien, sobretot, cap a Moscou— tenia una segona lectura, de caràcter religiós —i moral—, que convertia la campanya militar en un episodi cabdal, molt superior a qualsevol altre que s'hagués donat en aquella guerra. Hi havia, per exemple, una lectura estrictament catòlica, que ens descobria un nou angle d'anàlisi i comprensió de la situació: «*Hasta entonces, a los rusos, a pesar de todas las influencias asiáticas, nadie podía discutirles la posesión del rasgo principal que nos une a todos los europeos: eran cristianos y como tales representaban la avanzada de la civilización europea en el corazón mismo de Asia, ya que en Siberia la inmensa mayoría de la población era de lengua europea y religión cristiana. Los bolcheviques vinieron a borrar el sello, y al hacerse ateos se colocaban por debajo, no ya de las razas asiáticas, sino incluso de los primitivos pueblos australianos. [...] El heroico ejército alemán tiene que luchar contra una juventud fanáticamente atea. Ante este hecho desaparece el problema de si Rusia es europea o asiática. Rusia es comunista y su recristianización constituye*

uno de los problemas más formidables que jamás le haya sido impuesto a la humanidad.⁶⁰ Heus ací, doncs, una altra manera d'avaluar la confluència de la campanya militar i la conquesta de l'espai vital: tota ofensiva sobre la terra bolxevic implicava —més enllà dels guanys econòmics, militars, territorials, etc.— una passa segura en la recristianització d'un poble sotmès, primer, a l'Església ortodoxa, i després, al bolxevisme ateu. També és cert que calia tenir una enorme esperança —i una fe catòlica inesgotable— per pensar que el nazisme seria l'ariet amb el qual l'Església catòlica, apostòlica i romana començaria, de nou, l'evangelització de les terres de l'Est. Però els fets com aquests, i la imparabile ofensiva de 1941, permetia fer aquest tipus de càlculs optimistes.

Aquell estiu de 1941, gairebé tots els arguments ja eren sobre la taula. Tothom era ideològicament bel·ligerant i se sentia en combat, amb la ploma i les idees (és una manera de dir-ho) com a armes, al costat d'Alemanya, una nació renascuda sota l'enèrgic impuls del Führer, «*la barrera principal contra el Soviet*» que «*anuncia que el nuevo orden no supondrá imposición ideológica ninguna [...], sino una íntima colaboración práctica entre todos los países*»,⁶¹ entre ells Espanya i, a poder ser, en primera fila.

60. J. RUIZ MANENT, «¿Europeos o asiáticos?», *Destino*, 215, 30 d'agost de 1941.

61. M. POMBO ANGULO, «Tono militar y guerrero de la jornada», *La Vanguardia Española*, 31 de gener de 1943.